

6. Вишинець І. Проблеми удосконалення права автора на розповсюдження у чинному законодавстві України // Інтелектуальна власність. — 2004. — № 1. — С. 11–17.

7. Гаврилов Э. П. Комментарий к Закону об авторском праве и смежных правах / Э. П. Гаврилов. — М.: Фонд «Правовая культура», 1996.

8. Право інтелектуальної власності: підручник / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський [та ін.]; за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. — К.: Вид. дім «Ін Юре», 2007. — С. 187.

9. Дроб'язко В. С. Право інтелектуальної власності: навч. посіб. / В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко. — К.: Юрінком Інтер, 2004. — С. 190.

УДК 347.78:347.68

В. Володіна,

асистент кафедри цивільного та господарського права і процесу
Міжнародного гуманітарного університету

ДЕЯКІ ПИТАННЯ СПАДКУВАННЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

Перехід України до нової ринкової економіки, розвиток нових економічних відносин, набуття державою статусу незалежної зумовили виникнення нових об'єктів спадкування, в тому числі таких, як авторські та суміжні права.

Все більше людей залучаються до роботи у сферах науки, літератури, мистецтва. І саме тому, спадкування авторських прав набуває важливого значення.

Законодавство України не приділяє належної уваги питанням спадкування цього об'єкта, а саме не встановлені особливості порядку спадкування, не достатньо розкрито питання, які саме авторські права переходять до спадкоємців. Ці та інші прогалини можуть призвести до виникнення порушень під час оформлення свідоцтва про право на спадкування авторських прав, тому це питання потребує ретельного вивчення.

Слід зазначити, що у вітчизняній літературі ці питання ще не були достатньо досліджені, окремі питання права інтелектуальної власності та спадкового права у своїх працях розглядали такі вчені, як О. Підопригора, О. Святоцький, О. Сергеев, Б. Антімонова та ін. Але здебільшого розглядалися загальні

аспекти спадкування авторських прав. Тому цей напрям дослідження є не тільки новим, а й актуальним для сучасної правової науки.

Спадкоємні відносини регулюються Цивільним кодексом України [1] (далі — ЦК). Серед законів про інтелектуальну власність лише Закон України «Про авторське право і суміжні права» [2] (далі — Закон) містить статтю про перехід авторських і суміжних прав у спадщину. Стаття 29 цього Закону «Перехід авторського права у спадщину» проголошує: «Майнові права авторів та інших осіб, які мають виключне авторське право, переходять у спадщину. Не переходять у спадщину особисті немайнові права автора».

Інші закони про інтелектуальну власність не містять норм про перехід майнових прав суб'єктів права інтелектуальної власності у спадщину, проте це зовсім не означає, що майнові права суб'єктів права інтелектуальної власності не можуть передаватися у спадщину.

Отже, авторські права поділяються на майнові та особисті немайнові. Закон чітко встановлює, що в спадщину переходять лише майнові права авторів та інших осіб, які мають виключне ав-

торське право. Однак чи можна так беззастережно стверджувати, що особисті немайнові права автора не можуть переходити в спадщину?

Питанню спадкування авторського права було присвячено досить цікаву статтю професора Н. Райгородського, в якій виявлено певні особливості авторського права. Так, Н. Райгородський розкладає «авторське немайнове право на дві складові:

– позитивну, в силу якої автор вправі здійснювати певні дії, тобто змінювати твір та дозволяти це робити іншим особам;

– негативну, на основі якої автор має право забороняти всім іншим особам здійснювати ці самі дії.

Коли ми говоримо про невідчужуваність особистих прав автора, маємо на увазі невідчужуваність позитивного елемента цих прав».

Наприклад, І. Силонов зазначає, що «не переходить по наследству ряд личных неимущественных (моральных) прав: право авторства, право на имя, право на защиту репутации автора; другие же личные неимущественные права наследуются: право на обнародование произведения в любой форме и любым способом, право на отзыв произведения» [6]. Виникає запитання, чи можна віднести право на оприлюднення до особистих немайнових прав? Однак доки законодавець не дав чіткої відповіді на це запитання.

Серед особистих немайнових прав автора Закон називає право вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора. Разом з тим спадкоємці відповідно до цього Закону наділяються правом захищати авторство на твір, протидіяти перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, що може завдати шкоди честі та репутації автора.

Тому питання, пов'язані з переліком прав автора, які переходять у спадщину, потребують ретельного вивчення.

Двома підставами для спадкування залишаються закон та заповіт. Спадкування за законом виникає лише у разі відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття спадкоємцями за заповітом, а також у разі неохоплення заповітом усієї спадщини.

Не допускається прийняття спадщини під умовами або із застереженнями. Спадкоємець не може які-небудь права або обов'язки прийняти, а від якихось прав або обов'язків відмовитися: він повинен прийняти або всі, або від усього відмовитися. Можна стверджувати, що спадкоємець прийняв спадщину, коли він фактично вступив у володіння спадкоємним майном або коли він подав нотаріальному органу за місцем відкриття спадщини заяву. Зазначені дії повинні бути зроблені протягом 6 місяців від дня смерті. Тому, якщо спадкоємець фактично вступив у володіння спадщиною протягом півроку, то він став і власником авторських прав.

Прийняття спадщини є правочином, тобто актом, що здійснюється у певній формі. Існує два способи прийняття спадщини: 1) шляхом спільного проживання спадкоємця разом із спадкодавцем; 2) шляхом подання заяви про прийняття спадщини [7].

Згідно з ч 3 ст. 1268 ЦК України, спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом встановленого для її прийняття строку він не здійснив відмову від неї. Іншими словами, в даному випадку закон встановлює правову презумпцію прийняття спадщини тією особою, яка постійно проживала в одному житловому приміщенні разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини. Спростувати таку презумпцію спадкодавець може шляхом звернення до нотаріуса із заявою про відмову від прийняття спадщини.

Оформлюючи своє право на спадщину, такий спадкоємець зобов'язаний підтвердити факт постійного проживання разом із спадкодавцем. Доказами можуть бути: довідка житлово-експлуа-

таційної організації, правління житлово-будівельного кооперативу, відповідного органу місцевого самоврядування про те, що спадкоємець безпосередньо перед смертю проживав разом зі спадкодавцем; копія рішення суду, що набрало законної сили, про встановлення факту своєчасного прийняття спадщини; реєстраційний запис у паспорті спадкоємця або в будинковій книзі, який свідчить про те, що спадкоємець постійно проживає разом зі спадкодавцем на час відкриття спадщини, та інші документи, що підтверджують факт постійного проживання разом зі спадкодавцем.

Другим способом прийняття спадщини є подання заяви про її прийняття до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини. Цей спосіб застосовується спадкоємцями, які не проживали із спадкодавцем на час прийняття спадщини. Водночас подання заяви до нотаріуса може бути додатковим доказом прийняття спадщини і тими спадкоємцями, які формально мають право на її прийняття.

Одержання спадкоємцем свідоцтва про право на спадщину за загальним правилом є правом самого спадкоємця. Існують випадки, коли оформлення свідоцтва є обов'язком спадкоємця. Як виняток, ч. 1 ст. 1297 ЦК України закріплює у спадкоємців, чия спадщину складає рухоме майно, обов'язок звернутися до нотаріуса за видачею свідоцтва про право на спадщину на нерухоме майно. І в такому випадку право власності на нерухоме майно виникає у спадкоємця не з часу відкриття спадщини, і навіть не з моменту видачі нотаріусом свідоцтва про право спадкоємця на нерухоме майно, а з моменту державної реєстрації права власності на нерухомість, що практично здійснюється лише тоді, коли спадкоємець зареєстрував у державних органах.

Існують випадки, коли право на спадщину у спадкоємця формально виникає з того моменту, коли він прийняв спадщину, але юридично здійснити повною мірою права, що складають його зміст, неможливо до тих пір, поки не буде оформлено свідоцтво. В таких випадках

оформлювати свідоцтво не обов'язково, адже закон такої вимоги не пред'являє, проте доцільно, адже неодержання свідоцтва буде перешкоджати як самому спадкоємцеві у здійсненні його права, так і його власним спадкоємцям після його смерті, оскільки вони задля належного оформлення свого права на спадщину зобов'язані будуть подати нотаріусу документи, які підтверджують право на майно колишнього носія цього права. Саме до таких випадків, зокрема, можна віднести оформлення свідоцтв про право на спадщину на авторські права.

Для оформлення свідоцтва про право на спадщину нотаріусом перевіряються юридичні факти, які є підставою спадкування в осіб, що подали заяву про його одержання, — факти смерті спадкодавця, наявності родинних зв'язків певного ступеня, перебування у шлюбі зі спадкодавцем або на його утриманні протягом встановленого законом строку при спадкуванні за законом, факту складання заповіту при спадкуванні за заповітом, час і місце відкриття спадщини, склад спадкового майна, на яке видається свідоцтво про право на спадщину. На підтвердження цих обставин нотаріус вимагає від спадкоємців відповідні документи.

За наявності у складі спадщини авторського права, окрім встановлених законом документів, нотаріус, як правило, вимагає від спадкоємця надання довідки, підтверджуючої той факт, що спадкодавець був автором. Таку довідку можна отримати в будь-якому видавництві, що публікувало твори автора. При цьому в довідці зовсім не повинні перераховуватися всі твори, створені автором протягом життя (інколи нотаріуси вимагають надати саме такий документ), оскільки в свідоцтві про право на спадщину вказується лише те, що предметом спадкування є «авторське право», а не конкретні твори. Якщо спадкоємців декілька, то в документах проставляється лише їх доля, а не перераховуються конкретні твори, які інколи нотаріуси пропонують спадкоємцям поділити. Таке можливе лише за наявності заповіту, в якому, наприклад, спадкодавець виділив одно-

му спадкоємцеві права на якийсь конкретний твір.

Документом, підтверджуючим факт прийняття спадщини, є свідоцтво про право на спадщину, що видається нотаріусом у будь-який час після закінчення 6-місячного терміну з дня відкриття спадщини. Згодом даний документ буде підставою для того, щоб користувачі, що бажають використовувати твори спадкодавця, точно знали, хто є правонаступником автора і, відповідно, з ким необхідно укласти договори.

Відповідно до Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 03.03.2004 року № 20/5, спадкоємцям, які одержали свідоцтво про право на спадщину певної частини спадкового майна, у подальшому видаються наступні свідоцтва про право на спадщину іншого спадкового майна, яке не перераховується в раніше виданому свідоцтві [3].

На жаль, на практиці інколи доводиться стикатися з неправильним оформленням нотаріусами свідоцтв про право на спадкування авторського права: як вже наголошувалося вище, успадковується авторське право в цілому, а в свідоцтвах вказується, наприклад, лише право на здобуття винагороди за використання творів за кордоном та інше.

Такі документи, що завдають шкоди інтересам спадкоємців, необхідно переоформляти.

Порядок державної реєстрації авторського права було встановлено постановою Кабінету Міністрів України від 18.07.1995 року № 532 «Про державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва» [4]. На даний час державна реєстрація здійснюється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 року № 1756 «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір» [5] (далі — Порядок).

Реєстрацію авторського права в Україні здійснює Державний департамент інтелектуальної власності. Заявки на реєстрацію авторського права подають-

ся в Українське агентство по авторських і суміжних правах, що є структурним підрозділом Департаменту.

Відповідно до Порядку, для державної реєстрації авторського права необхідно подати такі документи:

– заявку на реєстрацію авторського права на твір, яка повинна містити:

а) заяву, викладену українською мовою, що складається за формою, затвердженою Державним департаментом;

б) примірник твору (оприлюднений чи неоприлюднений) у матеріальній формі, визначеній пунктом 15 Порядку;

в) документ, що свідчить про факт і дату оприлюднення твору;

г) документ про сплату збору за підготовку до реєстрації авторського права на твір або копія документа, що підтверджує право на звільнення від сплати збору;

г) документ про сплату державного мита за видачу свідоцтва або копія документа, що підтверджує право на звільнення від сплати мита за видачу свідоцтва. Зазначений документ подається до Державного департаменту після одержання заявником рішення про реєстрацію авторського права на твір;

д) довіреність, оформлену в установленому порядку, якщо заявка від імені автора або його спадкоємця подається довіреною особою, або копію довіреності, засвідчену відповідно до законодавства;

е) документ, що засвідчує перехід у спадщину майнового права автора (якщо заявка подається спадкоємцем автора);

є) інші документи згідно з переліком, наведеним у пунктах 8, 9 і 10 цього Порядку.

Отже, подати заявку на реєстрацію авторського права може автор, його спадкоємець або їхній правонаступник, як фізична, так і юридична особа, як самотійно, так і через довірену особу.

Розгляд заявки і прийняття рішення про реєстрацію авторського права на твір або про відмову в реєстрації здійснюються протягом місяця від дати надходження правильно оформлених документів заявки.

Якщо заявка відповідає встановленим вимогам, приймається рішення про

реєстрацію авторського права. В іншому випадку заявнику надсилається обґрунтоване рішення про відмову в реєстрації. При цьому документи, подані заявником на реєстрацію, йому не повертаються.

Заявник у тримісячний термін від дати одержання рішення про реєстрацію авторського права на твір повинен подати документ про сплату збору за оформлення і видачу свідоцтва.

На підставі рішення про реєстрацію та за наявності документа про сплату збору за оформлення і видачу свідоцтва до Державного реєстру свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір заносяться відомості про реєстрацію авторського права на твір.

Датою реєстрації авторського права на твір є дата занесення відомостей про реєстрацію до Державного реєстру свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір.

Видача свідоцтва здійснюється Державним департаментом інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України в місячний строк від дати реєстрації. Свідоцтво видається безпосередньо заявнику, його довіреній особі або надсилається на адресу, зазначену в заяві.

Таким чином, підсумовуючи, можна зробити висновки, що, по-перше, при спадкуванні авторських прав у спадщину можуть переходити не лише майнові права автора, по-друге, законодавство встановлює лише загальний порядок спадкування такого об'єкта, не враховуючи його специфічні особливості. Отже, було б доцільно внести певні зміни в ЦК України та Закон України «Про авторське право і суміжні права» і встановити, які саме права автора можуть переходити у спадщину.

Ключові слова: авторські права, спадкування, свідоцтво про право на спадщину, автор, реєстрація, заявка.

У статті розглядається загальний порядок переходу прав автора у спадщину, встановлюються особливості такого специфічного об'єкта, як майнові та особисті немайнові

права автора, пропонується внести деякі зміни в законодавство.

В статті рассматривается общий порядок перехода прав автора по наследству, устанавливаются особенности такого специфического объекта, как имущественные и личные неимущественные права автора, предлагается внести некоторые изменения в законодательство.

An article deals with a general procedure of succession of copyright. There are also prescribed peculiarities of such a specific object as property and personal nonproperty rights of an author. And it is offered to make some changes to the legislation.

Література

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40–44. — Ст. 356.
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 11.07.2001 року № 2627-III // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 43. — Ст. 214.
3. Інструкція про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 03.03.2004 року № 20/5 // Офіційний вісник України. — 2004. — № 10. — Ст. 639.
4. Про державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва: постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.1995 року // Офіційний вісник України. — 1998. — № 47. — Ст. 1727.
5. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір: постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 року № 1756 // Офіційний вісник України. — 2002. — № 52. — Ст. 2369.
6. Силонов И. О наследовании авторских прав и случаях прекращения авторских прав до истечения срока их действия (охрана) // Интеллектуальная собственность. — 2000. — № 2. — С. 45–47.
7. Яровий Я. Відкриття і прийняття спадщини та здійснення спадкових прав // Юридичний журнал. Аналітичні матеріали. Коментарі. Судова практики. — 2005. — № 10. — С. 88–93.